

- De Hoog, C. en J.A.C. van Ophem (1994). *Monetarisering, voeding en voedsel*. In: Y.K. van Dam, C. de Hoog en J.A.C. van Ophem (red.) *Eten in de jaren negentig, reflecties op gemaksvoeding*. Landbouwniversiteit/Eburon, Wageningen/Delft.
- Jobse-van Putten, J. (1989). *Van pekelvat tot diepvrieskist*. P.J. Meertens-Instituut, Amsterdam.
- Mennell, S., A Murcott and A.H. van Otterloo (1993). *The sociology of food: eating, diet and culture*. Sage Publications, London.
- van Otterloo, A.H. (1990). *Eten en eetlust in Nederland. Een historisch-sociologische studie*. Bert Bakker, Amsterdam.
- le Roy Ladurie, E. (1984). *Montaillou, een kettersdorp in de Pyreëen*. Bert Bakker, Amsterdam.
- Terpstra, M.J. (1994). *Duurzame verzorging als technologische uitdaging*. Landbouwniversiteit, Wageningen.
- Verduin, J.A. (1972). *Bestaanswijze en huwelijks- en voortplantingspatronen in het negentiende eeuwse Drentse zandgebied*. Van Gorcum en Comp. N.V., Dr. H.J. Prakke en H.M.G. Prakke, Assen.
- Vijgen, J. en R. van Engelsdorp Gastelaars (1986). *Stedelijke bevolkingscategorieën in ophomst*. Nederlandse Geografische Studies 22, Amsterdam.
- Westerbeek, J. en Ch. Brinkgreve (1994). *Van moeder op dochter. Academische moeders en hun dochters over de combinatie van werk en gezin*. In: Ch. Brinkgreve, B. Kruihof, B. van Stolk en G. de Vries (red.) *Overdragen en erfenissen. Over sociale erfenissen*. Amsterdams Sociologisch Tijdschrift, 21, 100-120.

Auteurs

Dr Kees de Hoog en Dr Johan van Ophem zijn verbonden aan de Vakgroep Huishoudstudies van de Landbouwniversiteit Wageningen, postbus 8060, 6700 DA Wageningen.

MONETARISERING IN DE HUISHOUDING: EEN ANALYSE VAN DE HUISHOUDVOERING VAN RELATIEF WELGESTELDEN.

JOHAN VAN OPHEM EN KEES DE HOOG

Probleemstelling en onderzoeksopzet

In het eerste artikel over monetarisering is een korte historische schets gegeven van de monetarisering door privé-huishoudens in Nederland. We hebben geconstateerd dat het zinvol is om de hypothese te formuleren dat monetarisering een element en uiting kan zijn van een levensstijl. In het empirisch onderzoek wordt de vraag gesteld in hoeverre er sprake is van monetarisering onder relatief welgestelden in Nederland en in hoeverre er sprake is van een bepaalde levensstijl bij deze monetarisering. Voor deze populatie is gekozen omdat verondersteld kan worden dat relatief welgestelden weinig of geen belemmeringen ondervinden om gewenste gedragingen te realiseren. Dit sluit echter niet uit dat andere inkomenscategorieën ook kunnen monetariseren.

De probleemstelling bestaat uit twee delen:

- in hoeverre is er sprake van monetaarisering bij huishoudens van relatief welgestelden in Nederland?
- in hoeverre kan deze monetaarisering worden beschouwd als uitingen van een levensstijl binnen de populatie van relatief welgestelden?

De eerste vraag van de probleemstelling is beschrijvend van aard, terwijl de tweede vraag een explorerend karakter heeft. In ons eerste artikel is naar voren gekomen dat een levensstijl tot uitdrukking kan komen via een patroon van consumptieve activiteiten en uitgaven. We gaan ervan uit dat een samenhang in de data duidt op het bestaan van een patroon en daarmee op de aanwezigheid van een bepaalde levensstijl. Deze samenhang kan met behulp van regressie-analyse bepaald worden. We gebruiken hierbij het volgende redeneerschema c.q. beslissingsregels om vast te stellen of er al dan niet een patroon aanwezig is. Regressievergelijkingen met een vorm van monetaarisering als afhankelijke variabele die volgens een F-toets niet significant zijn, duiden op geen samenhang. Een lage verklaarde variantie van een vergelijking geeft aan dat er bijna geen samenhang is. Tenslotte geeft de richting en grootte van de beta-coëfficiënten van de verklarende variabelen aan in hoeverre er een aparte subcategorie in termen van bepaalde kenmerken te traceren is. Daartoe hebben we een stapsgewijze multiple regressiemethode gebruikt.

Monetaarisering (de afhankelijke variabele) is ingeperkt tot activiteiten en/of uitgaven op de volgende drie onderdelen van de huishoudvoering: ingehuurde dienstverlening, huishoudelijke apparatuur en geprefabriceerde voeding.

Met de onafhankelijke variabelen kunnen differentiaties in levensstijlen binnen de populatie van relatief welgestelden getraceerd worden. De onafhankelijke variabelen hebben enerzijds betrekking op randvoorwaarden die economisch gedrag inperken, zoals het netto-huishoudinkomen, aantal financieel afhankelijke kinderen, aantal uren betaald werk van de leden van het huishouden en de woonuitgaven als fractie van het netto-huishoudinkomen. We noemen deze de 'klassieke' variabelen. Anderzijds omvat het onderzoek variabelen die betrekking hebben op verschil in preferenties, zoals opleidingsniveau, leeftijd van de man en hedonisme. De operationalisering en de operationalisering van de onafhankelijke variabelen kunnen als volgt omschreven worden:

Y_1 = Netto-huishoudinkomen. Dit kan worden beschouwd als de budgettaire randvoorwaarde. De verwachting is dat huishouden vaker en meer monetaariseren naarmate het huishoudinkomen hoger is.

Y_2 = Opleidingsniveau. Uit de literatuur, onder andere Bourdieu (1986), is bekend dat mensen met een hogere opleiding (hogere cultureel kapitaal) gevoeliger zijn voor nieuwe ontwikkelingen en nieuwe producten, goederen en diensten, dan mensen met een lagere opleiding. De vormen van monetaarisering van de huishouding die hier besproken worden hebben dat nouveautékarakter. De verwachting is derhalve dat hoger opgeleiden, ceteris paribus, vaker en meer zullen monetaariseren dan lager opgeleiden. Omdat opleidingsniveau een persoonlijk attribuut is, nemen we de hoogst genoten opleiding van een volwassene in het huishouden als onafhankelijke

variabele. Het is plausibel dat dit niveau min of meer de standaard is voor het huishouden (SCP, 1993).

Y_3 = Leeftijd van de man. Deze variabele heeft betrekking op het generatie-effect. Jongere mensen zullen ten opzichte van oudere meer vertrouwd met en gewend zijn aan de verworvenheden van de consumptiemaatschappij, zoals monetaarisering. De attitude van ouderen zijn gevormd in de 'schraalhansperiode' voordat Nederland enige trekken van een consumptiemaatschappij kreeg. De verwachting is dan ook dat jongeren, ceteris paribus, vaker en meer monetaariseren dan ouderen. Omdat de vrouwen in de steekproef gemiddeld wat jonger zijn, nemen we de leeftijd van de man als indicator voor het leeftijdseffect.

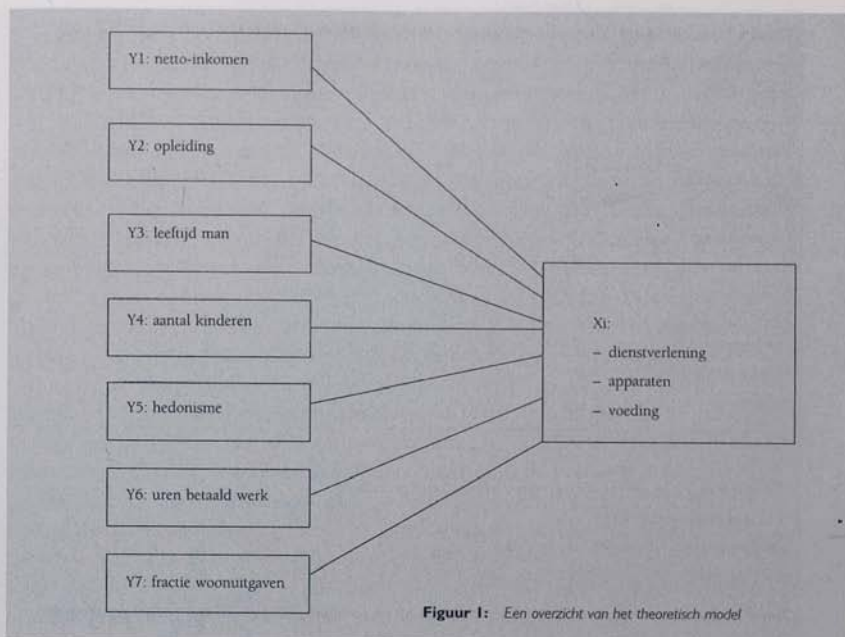
Y_4 = Aantal financieel afhankelijke kinderen. De aanwezigheid van kinderen beïnvloedt niet alleen de budget- maar ook de tijdallocation van een (echt) paar, in het bijzonder in het geval dat kinderen jonger dan zes jaar oud zijn. De verwachting is dat deze variabele de monetaarisering niet altijd in dezelfde richting beïnvloedt. Zo zullen (echt)paren zonder kinderen meer geld en tijd besteden aan buitenshuis eten dan (echt)paren met kinderen. Anderzijds is te verwachten dat huishoudens met kinderen meer gebruik maken van kinderopvang.

Y_5 = Hedonisme. Sommige mensen zijn eerder geneigd veel geld uit te geven dan andere, ze hebben 'luxere' preferenties. In dit onderzoek hebben we deze preferenties gemeten met behulp van een index.¹ Hierin zijn items opgenomen als overweging om een wereldreis te maken, duurste kleding aan te schaffen, nieuwste keuken aan te schaffen in het geval dat men fl. 15.000 in de staatsloterij zou winnen. De Cronbach's alpha van de hedonisme-index is 0,45. Deze hedonistische preferenties zijn persoonsgebonden, maar omdat huwelijk en samenwonen tenminste enige homogeniteit van de partners impliceert, een stabiliteitsconditie (de Hoog, 1982), zal het niet veel voorkomen dat een hedonist gelukkig samenleeft.

Y_6 = Aantal uren betaald werk van de leden van het huishouden. Dit is de tijdsrestrictie van de volwassen leden van het huishouden. De tijd die besteed wordt aan betaald werk beïnvloedt negatief de tijd die besteed wordt aan huishoudelijk werk en vrije tijd. Huishoudens die relatief veel tijd aan betaald werk besteden, zullen bijvoorbeeld minder frequent boodschappen doen dan huishoudens die relatief weinig uren betaald werk verrichten. Ze zullen vaker en meer monetaariseren.

Y_7 = Woonuitgaven als fractie van het netto-huishoudinkomen. Op de vaste lasten van een huishouden is het aandeel van de uitgaven aan het wonen het hoogst. Met behulp van deze variabele kan de ruimte voor discretionaire uitgaven bepaald worden, waartoe een deel van de uitgaven aan monetaarisering behoort. Als de overige factoren constant worden gehouden, dan impliceert een hoger aandeel van de woonuitgaven op het netto-huishoudinkomen minder ruimte voor discretionaire uitgaven en derhalve minder ruimte voor monetaarisering.

Een en ander is grafisch weergegeven in figuur 1. Het model is gezien het verkenkend karakter van vraag twee van de probleemstelling lineair in de parameters gformuleerd. Tabel A1 in Appendix A geeft enkele numerieke gegevens van de onafhankelijke variabelen.

De onderzoekspopulatie bestaat uit 224 relatief welgestelde huishoudens (de huishoudensinformanten waren 86 mannen en 138 vrouwen, het onderzoek is in 1992 gehouden). Het huishoudinkomen moest minimaal f 6.000,- netto per maand bedragen. Het gemiddeld huishoudinkomen is fl.7.598 per maand. Het inkomen kon ook via het tweeverdienersschap worden verworven, dit was bij 75 procent van de populaties het geval.²

We hebben overigens te maken met een bijzondere populatie. Uit een recent onderzoek van de Stichting voor Economisch Onderzoek van de Universiteit van Amsterdam (SEO) blijkt dat het gezamenlijk netto huishoudinkomen van tweeverdieners zonder kinderen f 4.835 per maand bedraagt (met kinderen f 5.447), terwijl dat van éénverdieners zonder kinderen f 3.611 per maand (met kinderen f 3.785) is (NRC, 1995).

In de volgende paragraaf komen de onderzoeksresultaten aan de orde en in de laatste paragraaf worden verdere conclusies getrokken en wordt ingegaan op de consequenties van de verkregen onderzoeksresultaten.

Onderzoeksresultaten

Ingehuurde dienstverlening

Tabel 1 geeft informatie over het aantal gebruikers van en uitgaven aan dienstverlening door relatief welgestelden. De werkster is het populairst, 67 procent. De andere

Tabel 1 Enkele uitbestede diensten van relatief welgestelden (% en gulden per maand)

uitgaven aan:	% gebruikers	gemiddelde *1	standaard-deviatie	minimum	maximum
1. werkster	67	250	200	35	1750
2. kinderopvang	17	550	960	50	6000
3. klusjesman	17	90	90	5	835
4. glazenwasser	24	20	15	1	75
5. tuinman	21	80	70	8	250
6. naaister	3	30	20	4	60
7. belastingadviseur/ accountant	26	180	170	6	835
8. som van 1 en 2 *2	69	377	551	35	6050
9. som van 1 t/m 7 *2	81	436	594	2	6304

Legenda:

*1 gemiddelde van de gebruikers van de betreffende dienst per maand.

*2 inclusief niet-gebruikers.

N.B. bedragen zijn op hele gulden afgerond.

Tabel 2 Resultaten van de stapsgewijze regressie op de som van de uitgaven aan monetarisering van diensten.

onafhankelijke variabelen:	Afhankelijke variabelen:		
	LN MDM *1	LN MDJ *1	LN TMDM *1
aantal kinderen	0,16*		0,22***
opleidingsniveau			
huishoudinkomen	0,19***	0,41***	0,27***
hedonisme			
aantal uren betaald werk	0,20***		0,17**
leeftijd man			
fractie woonuitgaven			
R2(adj.)	0,10	0,17	0,14
F	8,0	41,3	12,2
significantie F	0,0	0,0	0,0
N	222	203	203

Legenda:

*1 LN=natuurlijke logaritme;

MDM=uitgaven aan werkster en kinderopvang per maand; deze uitgaven zijn in de enquête per maand gevraagd.

MDJ= uitgaven aan overige dienstverlening op jaarbasis; deze uitgaven zijn in de enquête per jaar gevraagd.

TMDM= MDM+(MDJ/12).

***p<0,0; **p<0,1; *p<0,5.

diensten worden door een minderheid van de populatie gebruikt: belastingadviseur/ accountant 26 procent; glazenwasser 24 procent; tuinman 21 procent; kinderopvang 17 procent; klusjesman 17 procent en naaister 3 procent. Van de ouders met jonge kinderen maakt 80 procent gebruik van een of andere vorm van kinderopvang. Van de gehele populatie heeft 81 procent zich voorzien van deze vorm van monetarisering. De verdere verdeling is als volgt: 28 procent doet een één vorm van monetarisering van dienstverlening, 28 procent aan twee, 13 procent aan drie, 7 procent aan vier, 4 procent aan vijf en 1 procent aan zes vormen van de zeven. De gemiddelde uitgaven aan de dienstverlening door de gebruikers zijn f 249 per maand voor de werkster en f 550 per maand voor kinderopvang. De uitgaven aan de andere vormen van dienstverlening zijn op jaarbasis gevraagd. Het betreft hier uitgaven die over het jaar verspreid zijn. De gemiddelden hiervan variëren sterk: er zijn naast de niet-gebruikers ook 'kleingebruikers' en 'grootgebruikers'. Gemiddeld besteden de relatief welgestelden, inclusief de niet-gebruikers, f 377 per maand aan de werkster en kinderopvang. Ze besteden f 1831 per jaar aan de andere vormen van dienstverlening. Gemiddeld wordt er door de populatie f 436 per maand aan de zeven vormen van dienstverlening uitgegeven met een aanzienlijke spreiding (standaarddeviatie f 594). Er wordt circa 6 procent van het netto huishoudinkomen aan deze vorm van monetarisering besteed.

Tabel 2 geeft de resultaten weer van de stapsgewijze regressie op de natuurlijke logaritme van de uitgaven aan dienstverlening als afhankelijke variabele -de natuurlijke logaritme geeft de betere statistische fit- en de in de vorige paragraaf genoemde onafhankelijke variabelen.

Bij de som van de uitgaven aan werkster en kinderopvang verklaren netto-huishoudinkomen, aantal uren betaald werk door de leden van het huishouden en het aantal kinderen de verschillen in de uitgaven hieraan. Des te hoger het huishoudinkomen, des te meer kinderen en des te meer uren er betaald werk door de leden van het huishouden verricht wordt, des te meer er aan werkster en kinderopvang wordt besteed. Bij de meer in het jaar gespreide dienstverlening heeft alleen het huishoudinkomen een sterk positief effect.

De uitgaven aan monetarisering via dienstverlening worden bij de onderzoekspopulatie bepaald door drie 'klassieke' variabelen: kindertal, huishoudinkomen en het aantal uren betaald werk door de leden- (echt)paren- van een huishouden.

Huishoudelijke apparatuur

Monetarisering ook plaats vinden door het gebruik van apparaten. Daarvan zijn er vijf opgenomen: de snelkookpan, de keukenmachine, de afwasmachine, de losse diepvrieskist en de magnetron. Arbeidsbesparende apparaten zoals een stofzuiger of een wasmachine heeft bijna elk huishouden en leveren daarom geen onderscheid op.

Van de populatie heeft 5 procent geen van de bovengenoemde vijf apparaten, 12 procent één, 21 procent twee, 22 procent drie, 21 procent vier en 19 procent vijf apparaten.

Als vervolgens de ongewogen en de gewogen variabelen op de onafhankelijke variabelen uit het theoretisch model geregresseerd worden, dan blijkt dat de verklaringskracht van de gebruikte variabelen op het apparaatbezit nihil is, de regressievergelijking is niet significant.

Als we het gebruik in beschouwing nemen via een ongewogen index die loopt van 0 tot 10 of een gewogen variabele die loopt van 0 tot 30, dan zijn er ook geen differentiaties te constateren. Ook hier is de regressievergelijking niet significant. Monetarisering via het gebruik van huishoudelijke apparaten komt voor in de populatie, maar verschillen binnen de populatie zijn niet of nauwelijks te vinden.

Geprefabriceerde voeding

Monetarisering van voeding kan een huishouden vooral realiseren door de aankoop van gemaksvoeding. Hierover hebben we elders reeds uitvoerig bericht (de Hoog en van Ophem, 1994) zodat we dit hier kort kunnen bespreken.

In het algemeen kan worden gezegd dat zowel de aanschaf van diepvriesprodukten als het gebruik van zelf ingevroren produkten, met uitzondering van de zelf ingevroren vleesprodukten, geen spectaculaire frequenties bereikt. Indien juist niet naar de aanschaf van gemaksvoedsel wordt gekeken, maar naar de traditionelere bereidingswijzen van voedsel, dan blijkt er binnen deze huishoudens sprake te zijn van enig dualisme: huishoudens maken enerzijds gebruik maken van ingevroren produkten, maar blijven anderzijds ook traditionele bereidingswijzen volgen. Zo maakt 41 procent jam, 25 procent appeltaart of cake, 14 procent eigen mayonaise en bakt 12 procent wel eens eigen brood.

Monetarisering kan ook plaatsvinden, we hebben dit reeds vermeld, door gebruik te maken van bijvoorbeeld traiteurs en buitenshuis eten. Van de populatie maakt 20 procent twee keer of meer per maand gebruik van de diensten van een traiteur. Uit eten gaan is bij deze huishoudens van relatief welgestelden populair. Van de huishoudens heeft 80 procent de afgelopen maand tenminste één keer een restaurant bezocht (zakenlunches niet meegerekend). Aan buitenshuis eten wordt per maand gemiddeld f 344,- door de eters uitgegeven.

Naast het kopen van geprefabriceerde voedsel, waarvan de diepvriesprodukten een onderdeel zijn, en het gebruik van de traiteur en/of het eten buitenshuis is er nog een derde mogelijkheid aanwezig om tijd te besparen, namelijk door een rationeel inkoopgedrag. Slechts 8 procent van de populatie doet minder dan één keer per week boodschappen, 57 procent doet één à twee keer boodschappen per week, 35 procent blijkt drie of meer keren per week boodschappen te doen. Hieruit blijkt niet dat er binnen de huishoudens ten aanzien van het boodschappen doen een sterke huishoudeconomische rationaliteit aanwezig is. Dit blijkt ook enigszins uit de voorraad levensmiddelen die in de huishoudens aanwezig is: 19 procent zegt voor minder dan drie dagen eten in huis te hebben, 55 procent heeft een voorraad voor één week, 26 procent zegt dat men langer dan één week met de aanwezige levensmiddelen kan doorkomen. Wel blijken de huishoudens te kunnen improviseren, als er onverwacht bezoek komt is 75 procent in staat om een viergangendiner met wijn aan te bieden.

Tabel 3 Resultaten van de regressie-analyse op een aantal elementen van de monetaarisering van voeding (beta's).

onafhankelijke variabelen:	afhankelijke variabelen:			
	aantal bezoeken aan winkels per week	hoogte uitgaven aan buitenshuis eten LN	voedselvoorraad	thuisgemaakt voedsel*1
-aantal kinderen	0,19*	-0,28*	-0,26*	
-hoogst genoten opleidingsniveau in huishouden				
-netto-huishoudinkomen		0,21***		
-hedonisme				
-aantal uren betaald werk van leden van huishouden				
-leeftijd van de man				-0,32**
-woonuitgaven als fractie van het huishoudinkomen			-0,15*	
R ²	0,05	0,13	0,09	0,06
F	2,30	4,49	4,12	2,59
significantie F	0,03	0,00	0,00	0,01
N	212	212	212	212

*p<0,05 **p<0,01 ***p=0,0 LN= natuurlijke logaritme

*1 omvat de volgende vijf items: eigen brood bakken; zelf sauce hollandaise maken; een appeltaart/cake bakken; zelf jam maken; groenten wekken.

De resultaten van de regressie-analyse ten aanzien van het aantal gekochte diepvriesproducten en het al dan niet kopen van kant-en-klaar diepvriesmaaltijden zijn als volgt: des te hedonistischer de huishoudensinformant is en des te hoger het huishoudinkomen is, des te meer worden er diepvriesproducten gekocht door het huishouden. Voorts hebben de leeftijd van de man en de woonuitgaven als fractie van het netto-huishoudinkomen een negatieve invloed op het al dan niet kopen van kant-en-klaar diepvriesmaaltijden. Echter het opvallende resultaat bij deze twee vormen van gemakvoeding is dat het aantal uren betaald werk van leden van het huishouden, een onafhankelijke variabele die de tijdsdruk meet, geen significante invloed heeft. Voltijdswerkende (echt)paren maken niet meer of vaker gebruik van gekochte diepvriesproducten en kant-en-klaar diepvriesmaaltijden dan de (echt)paren met een andere tijdfiguratie.

In Tabel 3 zijn de natuurlijke logaritme van de uitgaven aan buitenshuis eten, de grootte van de voedselvoorraad, het aantal bezoeken aan winkels per week om voedsel in te kopen en het aantal thuisgemaakte voedselproducten de afhankelijke variabelen. De laatste twee variabelen kunnen als het spiegelbeeld van monetaarisering

worden beschouwd. De vergelijking met de natuurlijke logaritme van de uitgaven aan buitenshuis eten geeft een betere statistische fit dan de vergelijking met de absolute hoogte van de uitgaven eraan.

In deze tabel is het aantal kinderen de belangrijkste onafhankelijke variabele, in drie van de vier vergelijkingen is de β -coëfficiënt significant. Des te meer kinderen er in het huishouden aanwezig zijn, des te vaker worden per week winkels voor voedselaankopen bezocht en des te kleiner is de voedselvoorraad in huis. Verder heeft deze onafhankelijke variabele ook een negatieve invloed op de uitgaven aan buitenshuis eten. De invloed van de onafhankelijke variabelen hedonisme en hoogst genoten opleiding is niet significant. De invloed van de andere drie significante onafhankelijke variabelen in Tabel 3 is diffuus. Een hoger netto-huishoudinkomen leidt tot hogere uitgaven aan buitenshuis eten. Er is sprake van een generatie-effect: jongere (echt)paren doen meer aan het thuis bereiden van producten, bijvoorbeeld jam maken, dan oudere (echt)paren. En hoe hoger het aandeel van de woonuitgaven is op het huishoudinkomen, hoe kleiner de voorraad voedsel in huis is. De onafhankelijke variabele aantal uren betaald werk van de leden van het huishouden is in de vergelijking van de thuisgemaakte voedselproducten niet significant op het vijf procentniveau, maar wel op tien procentniveau. Met uitzondering van de onafhankelijke variabele het aantal kinderen, is de invloed van de andere onafhankelijke variabelen in Tabel 3 gefragmenteerd, terwijl die in twee gevallen ontbreekt.

De verklaarde variantie van de regressie-analyse is laag. Dat dit duidt op een grote mate van homogeniteit in gedrag. Dat verschil in gedrag niet aan een aparte subcategorie met bepaalde kenmerken toe te schrijven is, is door ons al eerder naar voren gebracht (de Hoog en van Ophem, 1994).

Conclusies en discussie

Uit de analyse van de gegevens over relatief welgestelden blijkt dat monetaarisering bij deze categorie aanwezig is en dat monetaarisering een belangrijke rol blijkt te spelen bij de huishoudvoering. De huishoudens nemen volop deel aan de drie, door ons onderscheiden, vormen van monetaarisering, namelijk via dienstverlening, apparatuur en voeding. Zo wordt aan dienstverlening/buitenshuis eten door de relatief welgestelden gemiddeld 9 procent van het netto huishoudinkomen besteed.

Dit brengt ons tot het volgende discussiepunt met betrekking tot het voorlopen van relatief welgestelden: het is niet duidelijk of zij op alle gebieden van de monetaarisering voorlopers zijn. Het is zelfs onduidelijk of de relatief welgestelden überhaupt wel voorlopers zijn op dit gebied. Slechts in beperkte mate is het mogelijk (voornamelijk op het gebied van de huishoudelijke apparatuur) een vergelijking te maken met de totale populatie in Nederland of met deelpopulaties. Bovendien treedt er een afbakeningsprobleem op. Dienstverlening aan huishoudens kan naast het zelf inhuren van personeel en diensten ook lopen via institutionele en semi-institutionele dienstverlening (gezinshulp, organisaties van vrijwilligers) en via sociale en/of familiale netwerken. Deze vormen van dienstverlening, die veel gevallen ook een monetaariserende werking hebben (eigen bijdragen, wederkerigheid van materiële posities

binnen netwerken), en in ieder geval tot eenzelfde resultaat als monetaisering kunnen leiden, zijn in het gepresenteerde onderzoek niet gezien. Dit neemt niet weg dat we op logische gronden kunnen aannemen dat monetaisering door ingehuurde dienstverlening meer plaatsvindt bij rijkere huishoudens dan bij armere. Het inwonend dienstmeisje is weliswaar verdwenen bij het hoogste deciel van de huishoudensinkomens, de werkster en anderen blijken de hedendaagse vervangers te zijn.

Bij de apparatuur is het wel mogelijk om enige vergelijkingen met andere populaties te maken. Uit gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (1994) blijkt dat de penetratiegraad van huishoudelijke apparaten als de wasmachine, de stofzuiger en de koelkast in de Nederlandse huishoudens zeer hoog is. Goossens et al. (1990) constateren deze hoge penetratiegraad zelfs bij de huishoudens van de armen. Het belangrijkste verschil tussen rijk en arm is dat bij de laatste categorie de apparaten gammel en versleten zijn en bij de eerste niet. De minder 'gewone' apparaten zijn bij de relatief welgestelden in ruimere mate aanwezig dan in de gemiddelde Nederlandse huishoudens. We kunnen concluderen dat er hier dus wel degelijk sprake is van een koppositie van de relatief welgestelden.

Bij monetaisering via voeding en voedsel treden de grootste problemen op. Enerzijds is er sprake van exclusiviteit of zelfs exclusivisme (sterrenrestaurant, traiteur), anderzijds doet zich juist op dit terrein een ontwikkeling naar massaliteit voor (gemaksvoeding, MacDonal's). Wij veronderstellen dat monetaisering op het terrein van voedsel en voeding binnen vrijwel elk hedendaags huishouden plaatsvindt, maar ook dat juist de subvormen tot differenties leiden.

Uit de analyse blijkt dat monetaisering (tijd/geldsubstitutie) op het terrein van apparaten en voeding niet vaker plaatsvindt bij huishoudens waar veel betaald werk wordt verricht, zoals bij de voltijdwerkende tweeverdieners. Binnen de populatie van relatief welgestelden kon worden verwacht dat huishoudens met de minst beschikbare tijd het sterkst een monetaiserend gedrag zouden vertonen. Dit is echter alleen het geval bij bepaalde vormen van dienstverlening, te weten de uitgaven aan werkster en kinderopvang. Bij de andere hier gemeten vormen van monetaisering is de invloed van de tijdsdruk variabele niet significant.

Een opvallend resultaat is dat, hoewel de uitgaven aan kinderopvang positief worden beïnvloed door kindertal, op het gebied van de voeding de monetaisering negatief beïnvloed wordt door de aanwezigheid van thuiswonende kinderen. Een groter kindertal leidt tot minder uitgaven aan buitenshuis eten, tot een kleinere voedselvoorraad in huis en tot frequenter inkopen doen. Een en ander kan een indicatie zijn dat de huishoudens met kinderen, binnen de onderzochte populatie, een andere levensstijl hebben dan de huishoudens zonder kinderen. Uit een analyse van het recreatief gedrag van dezelfde populatie (van Ophem en de Hoog, 1994; van Ophem, 1994) blijkt dat huishoudens met thuiswonende kinderen ten opzichte van huishoudens zonder thuiswonende kinderen in het algemeen een burgerlijkere levensstijl hebben: ze gaan minder uit en besteden hier minder geld aan, ze besteden minder geld aan vakanties en ze hebben meer aan huis gebonden hobby's.

In de drie vormen van monetarisering die hier geanalyseerd zijn, komt niet één consistente levensstijl naar voren. Wel tekenen we hierbij aan dat bij deze populatie de monetarisering via huishoudelijke apparatuur hoog. Ook is gebleken dat levensstijlverschillen tussen bijvoorbeeld de voltijdswerkende tweeverdieners en eenverdieners via apparaten en voeding niet zijn vast te stellen. Wel zijn er verschillen in levensstijl op het gebied van dienstverlening. De voltijdswerkende tweeverdieners zijn grote consumenten van dienstverlening van werksters en kinderopvang. Ook blijkt dat des te hoger het netto-huishoudinkomen is, des te meer er uitgegeven wordt aan alle hier onderscheiden vormen van dienstverlening alsmede aan het buitenshuis eten. De monetarisering via dienstverlening wordt sterk beïnvloed door de 'klassieke' sociaal-economische variabelen. Wellicht is de belangrijkste conclusie die we uit dit onderzoek bij de relatief welgestelden kunnen trekken, het feit dat binnen deze populatie de verschillen bij de monetarisering via apparaten en voeding diffuus en weinig pregnant zijn. Op het gebied van de dienstverlening zijn de verschillen wel aanwezig. De hoogste inkomens binnen de populatie relatief welgestelden maakt het meest gebruik van betaalde hulp.

Abstract

For a group of relatively well-to-do households in the Netherlands (n=225) it is examined whether they use the three forms of monetization mentioned in the first article. Secondly, by regression analyses it is explored whether these forms of monetization are related with a particular lifestyle. The main findings are, that these households deploy monetizing activities. They spend about 9 per cent of their net household income to the three forms of monetization. Time-saving household equipment and prefab food are not characterized by a particular lifestyle, while outsourcing of household activities is connected with higher incomes, higher labour force participation and number of children.

Noten

- 1 De steekproef is uitvoerig beschreven in C. de Hoog en J.A.C. van Ophem (1994). Zie voor de volledige titel de literatuurlijst.
- 2 In appendix A is de hedonisme-index weergegeven. Deze is voor het eerst getest in het vooronderzoek ten behoeve van de dissertatie van van Ophem (1988). Daarna is deze index in verschillende onderzoeken van de vakgroep Huishoudstudies gehanteerd.

Literatuur

- Centraal Bureau voor de Statistiek (1994). *Statistisch Jaarboek 1994*. SDU, Den Haag.
- Goossens, R.C., de Vos E.L., de Hoog C., van Ophem J.A.C.(1990). *De huishouding van minima. Een onderzoek naar de huishoudvoering van ontvangers van RWW, ABW, AOW*. Vakgroep Huishoudstudies, rapport no. 7, Wageningen.
- de Hoog, C. (1982). *Partnersselectie bij huwelijkssluiting*, dissertatie, L.H. Wageningen.
- de Hoog, C., en van Ophem, J.A.C. (1994). *Monetarisering, voeding en voedsel*. In: Y.K. van Dam, C. de Hoog en J.A.C. van Ophem (red.) *Eten in de jaren negentig; reflecties op gemakvoeding*, Landbouwuniversiteit/Eburon, Wageningen/Delft.
- NRC (1995). *Volop werk onder het minimumloon (verslag onderzoek SEO op pag. 1 en 15 op 11-4-1995)*.

- van Ophem, J.A.C. (1988). *Huishoudens en inkomensdeling* dissertatie, LU Wageningen.
- van Ophem, J.A.C. (1994). The influence of the presence of children on some aspects of household behaviour of relatively well-to-do in the Netherlands. In: C. de Hoog & J.A.C. van Ophem (eds.), *Changes in daily life*. WAU, Wageningen.
- van Ophem, J.A.C. en de Hoog C. (1994). Differences in leisure behaviour between the rich and the poor in the Netherlands. In: I.Henry (ed.) *Leisure in different worlds: modernity, postmodernity and lifestyles*. Vol.1. LSA, London, 283-303. Amsterdam.
- SCP (Sociaal en Cultureel Planbureau) (1993). *Sociaal en Cultureel Rapport 1992*, SDU Den Haag.

Auteurs

Dr Johan van Ophem en dr Kees de Hoog zijn verbonden aan de Vakgroep Huishoudstudies van de Landbouwuniversiteit Wageningen, postbus 8060, 6700 DA Wageningen.

APPENDIX A ENIGE ACHTERGRONDGEGEVENS

Tabel A1 Enkele onafhankelijke variabelen

aantal kinderen	0	40%
	1	22%
	2	27%
	3 en meer	40%
netto-huishoudinkomen in NLG per maand	gemiddeld	7.598
	minimum/ maximum	6.250/10.000
	standaarddeviatie	1.700
hoogst genoten opleidingsniveau in huishouden:	laag	2%
	midden	7%
	hoog	91%
aantal uren betaald werk door leden van het huishouden per maand	gemiddeld	282
	minimum/maximum	35/430
	standaarddeviatie	73
leeftijd van de man (in % van de verdeling)	< 35	17%
	35 - 50	40%
	< 50	33%
	gemiddeld	45 jr.
	standaarddeviatie	8 jr.
hedonisme	gemiddeld	1.45
	minimum/maximum	0/5
	standaarddeviatie	1.25